

Խ Մ Բ Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱԿԵՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՆՐԱ ԹԵՄԵՐԸ

այրենասեր պատմիչ Առաքել Դավրիժեցու արտահայտած այն միտքը, թե «ի վերայ աշոյն և էջմիածնի ամենայն ազգն Հայոց կապեալ կան», հայ հավատացյալ ժողովրդի սրտագին ու խորք հավատքն է եղել դարեր շարունակ: Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին Լուսավորչի անունով և էջմիածնի գաղափարով է ապրել և ստեղծագործել իր գոյության առաջին իսկ օրերից:

1.600 տարի շարունակ այդ զգացմունքը վառ է եղել հայ հավատացյալ ժողովրդի հոգում: Մեր ժողովրդի պատմական անցյալում չկան հայ սրտերն իրար միացնող ուրիշ այնպիսի ժողովրդականացած սրբություններ, քան Լուսավորչին է ու էջմիածինը: Այս երկու պայծառ անունները խորհրդանշան են հանդիսացել հայ ժողովրդի ազգային-հոգեվոր միասնության, կրոնական ինքնագիտակցության, ազգային-եկեղեցական արժանապատվության:

Լուսավորչին ու էջմիածինը իշխել են մեր եկեղեցական ողջ մատենագրության վրա: «Մի է հայրն մեր, մի և միակրօն ազգն Հայոց»,— գրում է Հովհան Երզնկացին: Լուսավորչի Աթի գորությունն է, որ էջմիածնի Ամենայն Հայոց Հայրապետության Արքայի հետ միացնում է բոլոր հայերին՝ եկեղեցական մեր բոլոր քեմերին, կազմելով հոգևոր մի ազգ՝ «մի և միակրօն»:

«Ահա ես և մանկունք իմ, զոր ետ ինձ Աստուած»:

Լուսավորչի Աթին ու էջմիածնի կաթողիկեսներշնչումի, կորովի, հույսի ու հաղթանակի

անսպառ աղբյուր են հանդիսացել մեր ժողովրդի համար ամեն անգամ, երբ օտար փորձել է ձեռք բարձրացնել մեր հայրենի սրբությունների, մեր երկրի ազատության վրա, ամեն անգամ, երբ մեր հանճարեղ, աշխատավոր ժողովուրդը, մեծ սխրագործությամբ, հոյակապ պատմական կորոզներ, զիր ու գրականություն, գեղարվեստ ու կուլտուրա է զարգացրել: Ո՛չ մի ֆրիստոնյա ժողովրդի կյանքում ու պատմության մեջ եկեղեցին այնքան բախտորոշ ու պատմական դեր չի խաղացել, որքան Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցին հայ ժողովրդի կյանքում, նրա պատմության ողջ ընթացքում:

Էջմիածինը դարավոր ու պատմական կենտրոնն է Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու: Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու գերագույն իշխանությունը ներկայացնում է Ամենայն Հայոց Հայրապետությունը, իբր նախամեծար Արարատյան համազգային Մայր Աթոռ:

Մեծ և պատասխանատու է եղել Ամենայն Հայոց Հայրապետության և նրան ենթակա քեմերի դերը հայ ժողովրդի կյանքում: Հայ պետականության փայլալույսի և անկումից հետո, Հայաստանյայց եկեղեցին, իր հոգեվոր մեծ առաքելությունից բացի, եղել է այն միակ հանգրվանը, խաղաղության նախաձեռնողը, որին ապավինել է մեր ժողովուրդը, նրանով խրախուսվել, ապրել, պայքարել:

Հայաստանյայց եկեղեցին չի սահմանափակվել բացառապես իր հոգևոր կոչման ասպարեզով: Նա իրագործել է ազգային կյանքի զանազան գործունեություններ, մի-

ջամտել է ժողովրդի հասարակական, դաս-տիարակչական, բարեգործական և կուլ-տուրական խնդիրներին, մասնակցել է հայ ազատագրական շարժումներին և այլն: Ամենայն Հայոց Հայրապետը ոչ միայն կրոնապետ է հանդիսացել լայն իմաստով առանձնապես, այլև ազգապետ:

Հայ ժողովուրդը, քաղաքական անկախությունը վերագտնելուց հետո, երբ ունեցավ իր պետականությունը՝ հանձին Սովետական Հայաստանի բարեկամ կառավարության, Ամենայն Հայոց Հայրապետությունն անցյալի ծանր իրադրությունների քննադանձումով իր վրա վերցրած քաղաքական, կուլտուրական և հասարակական այլևայլ պարտականությունները տվեց իր իսկական տիրոջը՝ հայրենի քաղաքական իշխանության: Այդ պարտականությունների բեռնաբախումից հետո, սակայն, Ամենայն Հայոց Հայրապետությունը ամենեկին չի կաղապարվել և չի կաղապարվի կրոնական նեղ շրջանակներում: Այսպես, նա չի կարող անտարբեր գտնվել հայ ժողովրդի Արևմտյան Հայաստանի հողերի համար եղած պահանջների նկատմամբ, նա չի կարող չբարձրել արտասահմանում ցրված մոտ մեկ ու կես միլիոն հայության նակատագրով և բույլ տալ, որ հայրենասեր այդ հատվածը ձուլման ենթարկվի և ոչնչանա, նա չի կարող բույլ տալ, որ արտասահմանի հայ համայնքները խաղաղիք դառնան քաղաքական անպատասխանատու կուսակցությունների ձեռքում և ազգային նոր ոլորերգության դուռ բաց անեն:

Այսօր Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցին, Ամենայն Հայոց Հայրապետության գլխավորությամբ և քեմերի անմիջական գործակցությամբ, ավելի մեծ առաքելություն ունի կատարելիք հայ ժողովրդի կյանքում, քան երբևէ:

Ամենայն Հայոց Հայրապետությունն ու նրա եկեղեցական քեմերը կազմում են մի օրգանական անփակտելի միասնություն: «Մառն արմատով է ծառ, տունը հիմամբ է տուն»: Դառն է եղել և տխուր նակատագիրը այն քեմերի, որոնք կտրվել են էքմիաձեից և առհավետ կորել հայ ժողովրդի համար: Լեհահայոց տխուր օրինակը մեր առջև է:

Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին, Ամենայն Հայոց Հայրապետության ղեկավարությամբ և ամենօրյա հսկողությամբ, պաշտպան է կանգնել հայ ժողովրդի արժեքներին և իրավունքներին:

Էքմիաձեի քեմերը, մեծ ու փոքր համայնքներով, ցրված են ողջ Սփյուռքում: Այդ համայնքներից յուրաքանչյուրը, հեռավորության, օտար ազդեցությունների և այլ ալիսերող ազդակների պատճառով, կարող է տկարանալ և իսպառ կորչել հայության

համար: Հայրենի երկրից հեռու, էքմիաձեի անմիջական, ամենօրյա ղեկավարությունից հեռու, նրանք աստիճանաբար կարող են խորքանալ, մոռանալ հայրենի ավանդները, կորցնել ազգային ոգին: Օտար երկիրը, օտարի նշակույթը այլասերում են հայ գաղութներին, քուլացնում նրանց: Նրե կա մի ուժ, որ ժամանակավորապես պահպանում է հայ ժողովրդի այդ բեկորները, այդ Հայրենիքի գաղափարն է, իսկ դրա շեշտողն ու պահպանողը հանդիսանում է մեր ազգային եկեղեցին մեր քեմերում: Մեր եկեղեցականները և մտավորականները համարձակ պիտի հանդես գան հայրենասիրական իրենց նույրներով: Ըստ որում, Հայրենիքի մասին խոսելիս պետք չեն մանվածապատ և բեղ-հանուր խոսքեր, այլ պետք է շեշտված և չեւր խոսել Սովետական մեր ծաղկող Հայաստանի մասին, որի 32 տարիները մեր պատմության ոսկեդարն են կազմում: Պիտի միշտ հիշել հայրենասեր Հայրապետի դասական հետևյալ խոսքերը. «Հայր բացի Սովետական Հայաստանից չունի այլ Հայրենիք»: Հայր Հայաստանից դուրս չունի այլ հաստատուն կովան, բայց եթե Մայր Հայրենիքը, Հայ եկեղեցին և նրան գլխավորող Ամենայն Հայոց Հայրապետությունը՝ Ա. Էքմիաձեի Հայրապետական Արքոպոս:

Ապրում ենք միջազգային քաղաքական բարդ ու լարված իրադրության մեջ: Առանձնապես փափուկ և խոռվահույզ ժամանակներումն են ապրում մեր արտասահմանյան քեմերը: Օրերը ծանր են և հոյ քաղաքական անակնկալներով: Հարկ է հանդես բերել հոգու արիություն, սկզբունքայնություն, քաղաքական զգոնություն, քրիստոնեական արքայություն, շրջահայեցություն: Թեմերի պարտականությունն է վառ պահել հայ հավատացյալների սրտում հայրենասիրության, էքմիաձեասիրության բոցավառ զգացմունքը: Ամեն մի եկեղեցական քե աշխարհական անհատ պարտավոր է միշտ հիշել Ամենայն Հայոց հայրենասեր Հայրապետի խրատները. «Մայր Արքող հավատացած է, որ անցյալի դառն փորձություններից իմաստնացած հայ ժողովուրդը, բունավոր ուսպե ապուրի համար երբեք անուրդի չի հանի իր ազգային-կրոնական ավագության սրբազան իրավունքը»:

Արտասահմանի մեր քեմերի խնդիրն է՝ մերկացնել իրենց խնամքին հանձնված հայ ժողովրդի ազգային-եկեղեցական սրբազան միասնության, ազգային-կրոնական դարավոր ուխտի ու հոգևոր դարչինի հիմքերը փորոզ այլասերվածներին:

Այսօր ավելի քան մի այլ ժամանակ, պետք է հստակ ու վճռական հնչի Հայաս-

տանայաց Առաքելական եկեղեցու միասնական ձայնը, հայ ժողովրդի, Հայ եկեղեցու եկեղեցին ու արտաքին բնակիչների դեմ, հոգևոր հայ ժողովրդի կենսական շահերին: Այսօր ավելի քան մի այլ ժամանակ պետք է կազմակերպված դրսևորվի Հայաստանյայց Առաքելական եկեղեցու, նրա քեմերի կամփի, գործողությունների, կարգապահության միասնությունը: Մեր ԹԵՄԵՐԻ ՀԱՄԱՐ ԶԿԱՆ ԵՎ ԶԵՆ ԿԱՐՈՂ ԼԻՆԵԼ ԱՎԵԼԻ ԲԱՐՁՐ ՇԱՀԵՐ, ՔԱՆ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ, ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԸՆԴՀԱՆՐԱՊԻԹՅԱՆ ՇԱՀԵՐԸ: Այս պահանջը բեկադրված է հայ ժողովրդի և եկեղեցու կենսական շահերով:

Մեր քեմերը, իրենց քեմակալ առաջնորդներով, իրենց քեմական խորհուրդներով, հավատացյալների բազմությամբ, հայրենասեր են և հնազանդ գավախները Մայր Աթոռի. նրանց սերն ու հարգանքը էջմիածնի Ամենայն Հայոց Հայրապետության հանդեպ անկեղծ և որդիական են:

Սակայն, դժբախտաբար այսօր էլ, կան որոշ քեմություններ, եկեղեցական կարգապահության որոշ խախտումներ: Կան նաև եկեղեցականներ, որոնք պատշաճ բժախնդրություն չեն ցուցաբերում էջմիածնի Ամենայն Հայոց Հայրապետության գերագահ դիրքը իր բարձրության վրա պահելու համար:

Այսպես, օրինակ, Հյուսիսային Ամերիկայի հայոց քեմի առաջնորդ Ս. Տիրան արհեստականորեն ներսռոյանը, ամերիկական ազգային-եկեղեցական սանձադրության մեջ փոխադրություններ մտցնելով, առաջարկում է՝ «Հայրապետության գերագույն իշխանության ներքո» բառերի փոխարեն մտցնել «Հայրապետական հոգևոր և եկեղեցական կրոնական իշխանության ներքո» բառերը: Այս առաջարկով, Ամենայն Հայոց Հայրապետության գերիշխանությունը վերածվում է մի հասարակ վանահայրության, և ժխտվում է Ամենայն Հայոց Հայրապետության մեծ դերն ու նշանակությունը, իբր գերագույն իշխանությունը Հայաստանյայց Առաքելական եկեղեցու նվիրապետական, վարչական, դոգմատիկ հարցերում:

Տիրան սրբազանը բույլ է տվել կարգապահության մի այլ խախտում ևս—առանց վեհափառ Հայրապետի համաձայնությունը ստանալու, իրավունք է համարել իրեն մասնակցելու Շվեդիայի Լուեմ ֆաղաֆում գումարված եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդին «Իբրև մասնավոր խորհրդական», մոռանալով, որ նա մասնավոր անձն չէ, այլ Հայոց եկեղեցու եպիսկոպոս, իսկ Հայ եկեղեցու մասնակցել-շմանակցելու իրավունքը վերապահված է ազգիս Հայրապետին:

Պետք է ցավով սրտի արձանագրել, որ վերջերս կարգապահության խախտման այդպիսի մի փաստ տեղի է ունեցել և Իրանում: Թեհրանի ինքնակոչ «քեմական խորհրդի» նախաձեռնությամբ վերջերս հրավիրվել է Իրանի երեք քեմերի խորհրդակցություն՝ քեմերը միացնելու և մի ամբողջական քեմ կազմելու դիտավորությամբ (1), մի ձեռնարկություն, որ նախ չի բխում մեր եկեղեցական ընդհանուր շահերից և, հավանական է, արդյունք է օտարի քեմադրության և ապա՝ այդպիսի պատասխանատու ձեռնարկը կարող է առաջարկել միայն ազգերտիր Հայրապետի կողմից, որն այժմ ցանկանում է բանակցել Իրանի կառավարության հետ սկզբունքային նշանակություն ունեցող որոշ հարցեր լուծելու համար:

Թեհրանի նույն ինքնակոչ խորհուրդը, որ կազմված է բացառապես աշխարհականներից, այնքան է առաջացել անկարգապահության մեջ, որ իրավունք է համարել Թեհրանի ֆահանսներից մեկին բանադրել: Այս ապօրինի այնպիսի մի գործունեություն է, որ իր նախընթացը չունի:

Ժամանակն է, որ մեր բոլոր եկեղեցական քեմերն ունենան մի ընդհանուր ազգային-եկեղեցական հայրապետահաստատ կառավարություն, խուսափելու համար բազմաձևություններից: «Ի Սիօն է իցեն օրէնք» (Նսայի, Բ 3): Այդ ուղղությամբ, Ամենայն Հայոց Հայրապետի անմիջական ղեկավարությամբ, այժմ պատշաճ աշխատանք տարվում է:

Էջմիածնական քեմերի ամենախիմական ու առաջնահերթ խնդիրն է հավատարիմ մնալ մեր նախնայաց արյունով սրբազորված ավանդներին, պահել ու պահպանել Հայաստանյայց Առաքելական եկեղեցու «վեհիրավությունն ու գերիշխանությունը արտաքին ու ներքին ամեն մի ոտնձգությունից»,— ինչպես պատգամում է հայրենասեր, մեծագործ Հայրապետը:

Այսօր, մանավանդ արտասահմանյան մեր քեմերում, հարկ է իր կոչման, պատմական նշանակության բարձրագույն կետին վրա պահել Ամենայն Հայոց Հայրապետության դերն ու նշանակությունը: Էջմիածնի հեղինակության դեմ առնված ամեն մի դիտումնավոր ֆայլ ուղղակի հարված է հայ ժողովրդի սրտի դեմ, Հայ եկեղեցու միասնության դեմ:

Ամենայն Հայոց Հայրապետության նկատմամբ հարկ է լինել պարտաճանաչ, ազնիվ, նշմարիտ, աչքի լույսի պես պահել ու պահպանել Մայր Աթոռի ընդհանրական ու նախամեծար իրավագործությունը, բարձրացնել նրա առաջավոր ղեկավար դերը բոլոր ազգային-եկեղեցական հարցերը բնեկյս, և

անշեղորեն կիրառել էջմիածնի կարգադրությունները, ըստ ազգային-եկեղեցական սահմանադրության, և ամեն օր ավելի սերտացնել ու ամրապնդել բեմերի և Մայր Աթոռի միջև կապը:

Ամենայն Հայոց Հայրապետությունն իր ողջ պատմության ընթացքում ղեկավարվել է Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու մյուս նվիրապետական Աթոռների, բեմերի նկատմամբ, Բրիտոնական եղբայրության և լայնախոհության, սիրո մեծ սկզբունքներով: Կրոնական բռնապետությունը խորք է եղել էջմիածնի գահակալներին: «Մի՛ իբրև տիրելով վիճակացն, այլ լինել օրինակ հոտին» (Պետրոս, Ա Կաթող., Ծ 3), «Մի՛ գահասիրութեան և բարձրայօնութեան պատճառս ի ձեզ ունիցէք» (Սարգիս Շնորհալի):

Որ չափով որ հայ ժողովուրդը իր մասնակցությունն է ունենում Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի բնտրության գործում, այդ չափով էլ Ամենայն Հայոց Հայրապետությունը հանդիսանում է մեր եկեղեցու տեր, ավանդական ամենաբարձր այն հաստատությունը, որից բխում են մեր եկեղեցու նվիրապետական, դավանական, վարչական կարգերն ու կանոնները, եկեղեցու և ժողովրդի իրավունքի սահմանները:

Մայր Աթոռի ազգային-եկեղեցական իմաստուն փառափառության անշեղ կենսագործումով միայն կարելի է ապահովել ցանկալի միասնությունը: Ահա թե ինչո՞ւ այժմ է՛լ ավելի պետք է ուժեղացնել Մայր Աթոռի և նվիրապետական մյուս Աթոռների, բեմերի, բեմական խորհուրդների «բրահան-կենդանի միասնությունը»:

Ահա այսպիսի լուրջ խնդիրներ են դրված Ամենայն Հայոց Հայրապետի կողմից մեր բեմերի առաջ: Այդ խնդիրների շրջանակները լայն են և դժանդ փրական են և այժմեական, որքան և հրատապ: Այդ խնդիրները շոշափում են Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու նեղազգա զարգացման, զորացման կենսական հարցերը:

Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցում չի եղել և չի կարող լինել երկու գլուխ, երկու ղեկավարություն, երկու կարգապահություն. մի է և Առաքելական, Ընդհանրական Հայաստանյայց Սուրբ Եկեղեցին: Եկեղեցական կարգապահության կոպիտ խախտումներ մեծ շարիք են հանդիսանում եկեղեցու միասնության համար: Հիմնովին սխալ է և ազգովին վտանգավոր այն միտքը, ըստ որի Ամենայն Հայոց Հայրապետությանը վերապահվում է լոկ բարոյական, հոգևոր իրավասություն բեմերի վրա: Դրանով ժխտվում է Մայր Աթոռի ո՛չ միայն պատմական դերն ու նշանակությունը, այլ նաև նրա գոյությունը:

Էջմիածնից՝ Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու դարավոր ու պատմական կենտրոնից, թեկուզ «ի վարչական» եղած ամենաբույլ փորձերն անգամ բաժանման՝ ճակատագրական են եղել հայ ժողովրդական հոծ զանգվածների համար:

«Հայ ազգային եկեղեցու դարավոր անցյալը նշմարապատում վկայում է, որ վաղ թե ուշ անջատվածներին սպասում է դավանափոխության և ազգային դիմագրկման անփառունակ վախճանը»:

Այս է պատմության դառն փորձը:

«Որ ունիցի ականջս լսելոյ, լուիցէ»:

Այլ կերպ մտածողները հայ ժողովրդի ներքին թե արտաքին թշնամիների ջրաղացին առատ ջուր են մատակարարում:

Մեր բեմերը, ըստ ազգային-եկեղեցական սահմանադրության, ամենից առաջ, Մայր Աթոռի օրինական ներկայացուցիչներն են: «Թեմակալ իշխանությունները ոչ միայն ղեկավարներ են տեղական մատնավոր համայնքներին, այլև համաձայն եկեղեցական կրոնական իրավունքների, օրինական ներկայացուցիչներն են Մայր Աթոռին»:

Ահա այս է լինելու միակ օրինական, արդար և իմաստուն վարժապետ մեր բեմերի, եթե ուզում ենք կյանքում հաստատուն պահել ցանկալի ազգային-եկեղեցական միասնությունը:

